

a névadás modelljeit, motivációs mechanizmusait, és a modern orosz nyelvben betöltött funkcióit ismerteti. Ezt Haas Adrienn munkája követi, mely a szójátékok közötti árnyalatnyi különbségek feltárásával kiemeli azok sokoldalú, rugalmas, multifunkcionális jellegét, mely lehetővé teszi, hogy feszültségoldó humoros alkalmazásukon túlmenően más, újszerű szerepeket is betöltsenek. Végezetül Lesya Stavvitska tanulmánya kognitív nyelvészeti szempontból elemzi az emberi test felső és alsó részének metaforikus viszonyát.

Az *Acta Ethnographica Hungarica* „humor és folklór” témában kiadott különszáma igen változatos megközelítéseket alkalmazva ad betekintést az emberi kultúra minden aspektusát átható humor néprajzban és az emberi társadalomban betöltött szerepének rejtelmébe. A kötet színes és érdekes munkákat gyűjt egy még változatosabb, többnyelvű csokorba, ezzel tovább fokozva az amúgy is nagyon színvonalas, sokoldalú munkák értékét és olvasmányosságát. Nagyban hozzájárul a

napjainkban egyre nagyobb érdeklődést kiváltó humor kutatás kibontakozásához, a humor emberi társadalomban betöltött szerepének megismeréséhez, s ezzel a néprajz hosszú távú, a jövő társadalomtudományai-ban tovább élő vonulatát táplálja.

Több nemzet kutatóit integráló vállalkozás volt a konferencia megszervezése, melyből megszületett az *Acta Ethnographica Hungarica* e különszáma. A kötet nemzetközi vonatkozásait tekintve is rendkívül időszerű és aktuális volt. A konferencia ezzel elindított egy olyan interdiszciplináris összefogást és együttműködést, mely nemzeteken átívelő jellegénél fogva számos tudományterület képviselőit köti össze, és gazdagítja ismereteinket az emberi társadalomról és sajátos jellemzőjéről, a humorról. (*Acta Ethnographica Hungarica – An International Journal of Ethnography. Humour and Folklore. 2009. 54, 1.*)

Schnell Zsuzsanna

PhD-hallgató Pécsi Tudományegyetem
Pszichológiai Intézet

Reneszánsz hölgyek (és urak)

Vígh Éva: *Híres hölgyek az itáliai reneszánsz és barokk korban*

Egyszerű és világos felépítésű könyvet vesz kezébe, aki belelapoz Vígh Éva legújabb munkájába, az olasz reneszánsz és barokk híres és hírhedt asszonyairól írott életrajzyűjteménybe. Tizennyolc élet- és pályarajz került a kötetbe, melyek autonóm egységekként, önálló írásokként sorakoznak, szépen egyik a másik után, egymással látszólag csupán laza kapcsolatot tartva, és a bemutatott hölgyek születésének kronológiáját követve.

A 10–15 oldalas fejezetek szerkezete is egyenes: a lineárisan végigkövetett életrajzba

ágyazottan beszélnek el a bemutatandó személy életművét, a lehetőségekhez és terjedelmi korlátokhoz képest bőven adagolva az idézeteket az érintettek szövegeiből. A szerkezeti egységesség mindenképp jót tesz a könyvnek, hiszen maguk az életrajzok nem mutatnak sok közös vonást, inkább a szerencse forgandóságát és az emberi sorsok változatosságát példázzák: olvashatunk fiatal, de magányra ítélt szépségről, akit hamar elrabol szerelme, hogy aztán kiábránduljanak egymásból, és az asszony magában a firenzei nagyfejedelemben leljen először csak kitaróra, aztán férjre is: Bianca Cappello. Megismerhetünk egy tisztas kurtizánt, aki azonban mégsem csak mesterségbéli jártasságával és szépségével nyer magának hírnevet, hanem inkább ihle-

tett petrarkista verseivel: Gaspara Stampa. Láthatunk barokk festőnőt, aki saját korára nem jellemző függetlenséggel irányítja életét, melyet szinte teljesen a művészetnek szentel: Artemisia Gentileschi. És természetesen olvashatunk köztisztületnek örvendő családayaról, aki egyben bölcs és messzire tekintő uralkodónő is: Lucrezia Tornabuoni.

Felsorolhatnám mind a tizennyolc történetet, mert valójában mindegyik romantikus fordulatokkal, ellentmondásokkal tűzdelt, és sokszor nem várt csattanóval zárul. Ugyanakkor egyáltalán nem az egyes élettörténetekben rejlik minél mélyebb ellentétek és legendák világába sorolható fordulatok bemutatása a könyv célja. A köztudatban a gonosz, vérfertőző ledér asszony ösmintájaként élő Lucrezia Borgia életrajza például pontosan, csupán a dokumentálható tényekre alapozva mutatja meg, hogy milyen is volt valójában e nem szent, de messze nem is sátáni asszony. A regényesség kívánalmainak és a történelmi hitelesség igényének ilyen ötvözése és egymásba olvasztása szokatlan eredményt szül, nehéz ugyanis meghatározni a megírt élettörténetek műfaját: ha nagyon megszorogatnánk, talán tudományos ismeretterjesztő novelláknak nevezném az írásokat. S ahogy egy novelláskötet egyes darabjai sem kapcsolódnak mindig szervesen egymáshoz, úgy itt is azt tapasztaljuk, hogy nehezen tudjuk megragadni azt a vezérfonalat, amelyre a kötetben helyet kapó élettörténetek felfűzhetők. Holott ilyen vezérfonálnak lennie kell, ellenkező esetben éppen tudományossága és komolysága sérülne a könyvnek.

Ha a címből indulunk ki, talán megfogalmazódhat bennünk egy olyan előzetes elvárás, amely szerint e könyvnek valamiképp a női emancipáció előtörténetét kellene bemutatnia, vagy esetleg a feminista irodalom és

művészet korai szakaszába nyújthatna betekintést. Ilyenről azonban valójában szó sincs: Vígh Éva már az *Előszóban* figyelmezteti olvasóját, hogy bár a reneszánszban érezhető némi pozitív változás a nők társadalmi helyzetében, „e változások súlyát és minőségét gyakran eltúlozták, és a reneszánszkutatók egy része egy-egy kivételes esetből általános érvényű következtetésekre jutott” (7.). Vagyis anakronizmus lenne az a fajta bemutatás, amely az egyes női sorsokban tételesen próbálná tetten érni a mai kultúra ideológiai előzményeit, s ezek alapján kísérne meg restaurálni vagy felépíteni egy olyan épületet, amelynek legfeljebb egy-egy tégláját látjuk.

Már csak azért sem lehet e kötet a női emancipáció előtörténetének ideologikus kibontása, mert ha alaposabban végigolvasunk, azt látjuk, hogy bizony majdnem akkora tér jut e könyvben a férfiaknak, mint a hölgyeknek. A megfestett kép előterében persze mindig egy női alak tűnik fel, de a háttérben férfiak, ráadásul sokszor ugyanazon férfiak körvonalai fedezhetők fel. A XV. század első felétől a XVII. közepéig terjedő időszak egymást váltó korszakainak jelentős férfiúi; a humanista, reneszánsz, manierista és barokk kor irodalmi, művészi és politikai irányvonalait meghatározó művészek, gondolkodók és uralkodók ott sorakoznak a bemutatott hölgyek árnyékában. A kötetben sajnos nincs tárgymutató, de ha lenne, akkor igen sok oldalmegjelölés kapcsolódna a könyv elején Pietro Bembo, Baldassare Castiglione, Lorenzo de' Medici, a későbbiek folyamán pedig Tasso, Della Casa vagy Marino nevéhez. Nagy tanúsága ugyanis e női sorsokat összeállító munkának, hogy a női hírnév a reneszánsz és barokk korban – ritka és jelentéktelen kivételtől eltekintve – a férfiak küzdőterén elért eredményekért és teljesítményekért

járt, és férfiak ítélték oda az arra érdemesnek gondolt versenyzőnek. A festőnő, Sofonisba Anguissola Michelangelónak küldi el a rák csipését fájlaló, síró gyermekről mintázott képét, s a témát később Caravaggio dolgozza fel a *Gyíkcsipete fiú* című festményén. A költőnő, Veronica Gambara Pietro Bembonak tulajdonítja, hogy egyáltalán megszületett benne a költészet iránti vonzalom. De a férfiak döntő hatását talán a humanista témákban levelező Isotta Nogarola és a nagy pedagógus, Guarino Veronese kapcsolata jellemzi leginkább. Isotta félve ír a nagyhírű humanistának, majd amikor nem kap választ, újabb, immár szemrehányó levelet küld Guarinónak. A válasz ezúttal nem marad el: Guarino irodalmi tanácsokkal látja el a hölgyet, s egy mondatával mintegy kijelöli Isotta feladatát. A jó tanács talán a kötetben bemutatott összes hölgyre érvényes lehetne, s mintegy szimbolikusan példázza a reneszánsz értelmiségi nő helyzetét. Guarino ugyanis azt tanácsolja Isottának, hogy próbáljon meg elfeledkezni saját neméről, nőiségéről, és alkosson úgy, mintha „férfi lenne asszonyi testben” (18.).

Olyan hölgyekről szól tehát e kötet, akik kicsit férfiakká tudtak válni egy olyan korban, amikor az értelmiségi lét a férfiak kizárólagos terepe volt. S ha ez így van, akkor a férfiak világában érvényesülő nő alakja képes szimbolikusan kiemelni, megmutatni, mintegy önmagába sűríteni mindazt, ami az adott korban a művészi vagy politikai érvényesü-

léshez szükséges. De hogy a hírnév megszerzésének, az érvényesülés lehetőségének valós keretei megmutatkozhassanak, a bemutatásban arra is szükség volt, hogy a női élettörténetek a pontosan és árnyaltan rekonstruált történelmi valóságból nőjenek ki. Így válik Vigh Éva könyve a reneszánsz és barokk irodalmi, művészeti, s főképp kultúrtörténeti összefoglalójává, amelynek – legalábbis a fenti olvasatban – csak látszólag főszereplői a hölgyek.

Ha a tizennyolc külön történetet lineárisan kezdjük olvasni és valóban a kronológiának megfelelően haladunk, világossá válik, hogy valójában maga az itáliai reneszánsz és barokk korszak a könyv főszereplője. Ha csak a bemutatott nők születésének és életének színtereit kísérem végig, akkor is egyértelmű, hogy az élénk táruló Itália-térkép eszmetörténeti narratívát kínál: a humanizmus bölcsőjéből, Veronából indulunk, Firenzébe, majd Ferrarába érkezünk, hogy onnan már a reneszánsz és barokk Rómába és Nápolyba vegyünk utunkat.

Örömteli, hogy szép hölgyek kísérnek utazásunk folyamán, és szórakoztató, hogy szaftos szerelmi históriákról is értesülünk, de nagyot tévednénk, ha azt gondolnánk, hogy női magazint olvastunk. (*Vigh Éva: Híres hölgyek az itáliai reneszánsz és barokk korban. Budapest: Balassi Kiadó, 2008, 248 p.*)

Mátyus Norbert
irodalomtörténész

CONTENTS

Calvin – Calvinism – Hungarian Culture

Guest Editor: János Veliky

János Veliky: Preface	130
Dezső Buzogány: State and Society from Calvin's Perspective	135
Gábor Tolcsvai Nagy: Calvin and the Language of the Hungarian Károli-version of the Bible (1590)	152
Erika Kopp: Impact of Calvinism on Hungarian Education	159
Sándor Fazakas: Calvin's Actuality (a book review of András Gergely)	169

Study

Ádám Miklósi: Dog, Man, Robot: On Need for Etho-robotics	175
Attila Vértes: Marie Curie and the Year of Chemistry	183
György Losonczy: Genomic Studies on Immunoparalysis and Nosocomial Pneumonia	191
István Szilágyi: National Identity, Concept of Nation and Cultural Diplomacy in the 21 st Century	198
Tibor Vámos: The Aporia of Understanding	208
Tibor Braun: New Indexes for Evaluation of Scientific Journals. Is Exclusive Reigning of the Impact Factor Well Founded?	215

Academy Affairs

Frigyes Solymosi: Academy and Support of Excellences. Do We Need Science and Scientific Academy?	221
Declaration of the Council of ELTE Physics Professors on the Situation of Natural Science Teacher Training	225
Correction	227

Discussion

Attila Horváth: Thoughts on István Hárđi's Article on Terrorism	228
István Hárđi: On Attila Horváth's Reflections	234

The Scientists of the Future..... 236

Outlook (Júlia Gimes) 246

Book Review (Júlia Sipos) 250